

We waren met z'n vieren: Rose, Ella, Mina en Carla.

In een ander leven waren we misschien vriendinnen geweest. Maar dit was Berkenwoud.

Rennen was niet makkelijk in zulke stomme schoenen. De modder was dik als stroop. De vrouw achter me had hetzelfde probleem. Een van haar schoenen bleef vastzitten in de modder. Dat vertraagde haar. Mooi. Ik wilde er als eerste zijn.

Welk gebouw was het? De weg vragen was geen optie. Alle anderen holden achter me aan, als een kudde op hol geslagen dieren. Daar? Nee, hier. Deze. Ik bleef stokstijf staan. De vrouw achter me knalde bijna tegen me aan. We keken allebei naar het gebouw. Dit móést de juiste plek zijn. Maar wat nu? Moesten we aankloppen? Waren we te laat?

Laat me alsjeblieft niet te laat zijn.

Ik ging op mijn tenen staan en gluurde door een klein, hoog raampje naast de deur. Veel zag ik niet, vooral mijn eigen spiegelbeeld. Ik kneep in mijn wangen om er een beetje kleur op te krijgen en wou dat ik oud genoeg was voor wat lippenstift. Gelukkig was de zwelling rondom mijn oog inmiddels min of meer verdwenen, al zat er nog steeds een geelgroenige bloeduitstorting. Maar ik kon weer goed zien, dat was het belangrijkste. Mijn golvende, dikke haar zou de rest verborgen hebben, maar ja... je moet roeien met de riemen die je hebt.

‘Zijn we te laat?’ hijgde de andere vrouw. ‘Ik ben een van mijn schoenen kwijtgeraakt in de modder.’

Toen ik op de deur klopte, vloog deze bijna onmiddellijk open, waardoor we allebei een sprongetje maakten van schrik.

‘Jullie zijn laat,’ snauwde de jonge vrouw in de deuropening. Met een strenge blik nam ze ons in zich op. Ik keek strak terug. Drie weken van huis en ik had nog steeds niet geleerd om fatsoenlijk door het stof te kruipen, ongeacht alle klappen die ik kreeg. Het bazige meisje – dat waarschijnlijk niet veel ouder was dan ik – had een hoekig gezicht, met een neus zo scherp dat je er kaas mee had kunnen snijden. Ik was dol op kaas. Van die kruimelige die je in de sla deed, of de romige kaas die lekker is op vers brood, of dat sterke spul met een groen vachtje dat oude mensen graag op toastjes doen...

‘Wat staan jullie daar nou?!’ riep het meisje met het messen-gezicht boos. ‘Naar binnen! Voeten vegen! Niets aanraken!’

En naar binnen gingen we. Ik had het gehaald. Ik was er... in het Hogere Naaiatelier. Mijn idee van het paradijs. Zodra ik hoorde dat hier een plekje vrij was, wist ik gewoon dat ik dit baantje moest zien te bemachtigen.

Eenmaal binnen telde ik ongeveer twintig hoofden die over snorrende machines gebogen waren, als een groepje betoverde sprookjesfiguren. Ze waren allemaal schoon, dat was het eerste wat me opviel. Stuk voor stuk droegen ze een eenvoudige, bruine overall – mooier dan de hobbezak die steeds van mijn schouders gleeed, zo veel was in ieder geval zeker. Wit geschrobde houten tafels waren bedekt met patronen en klosjes garen. In een hoek hingen planken met stoffen, die zo onverwacht kleurrijk waren dat ik even met mijn ogen moest knipperen. In een andere hoek stond een groepje paspoppen zonder hoofd, armen of benen. Ik hoorde het gesis en gebonk van een zwaar strijkijzer en zag stofpluisjes als luie bromvliegen door de lucht drijven.

Niemand keek op. Allemaal naaiden ze verder alsof hun leven ervan afhing.

‘Schaar!’ klonk het van ergens in de buurt. De vrouw achter de dichtstbijzijnde machine pauzeerde niet eens. Haar voet bleef op het pedaal duwen en ze bleef de stof zelfs voorzichtig onder de naald doorhalen terwijl ze de schaar pakte. Ik zag hoe hij van hand tot hand langs de tafel werd doorgegeven en toen, *knip*, in een stuk mosgroene tweed werd gezet.

Het meisje met het spitse gezicht dat de deur had geopend, knipte vlak voor mijn gezicht met haar vingers.

‘Opletten! Ik ben Mina. Ik heb hier de leiding. Dat betekent dus dat ik hier de baas ben, gesnopen?’

Ik knikte. De vrouw die samen met mij naar binnen was gekomen, knipperde alleen maar met haar ogen en schuifelde met haar ene schoen. Ze was al best oud – iets van 25 – en zo nerveus als een konijn. Van konijnen kon je goede handschoenen maken. Ik had ooit sloffen gehad die gevoerd waren met konijnenbont. Ze waren heerlijk zacht. Ik had geen idee wat er met het konijn was gebeurd. Ik vermoedde dat hij in de stoofpot was gegaan...

Snel schudde ik de herinnering van me af. Tijd om op te letten.

‘Luister goed,’ beval Mina. ‘Ik ga dit alles niet nog eens herhalen, en...’

Bam! De deur sloeg met een klap open en de lentrebries blies nog een meisje naar binnen, eentje met opgetrokken schouders en bolle wangen, als een eekhoortje dat net een geheime voorraad nootjes heeft opgegraven.

‘Het spijt me echt...’

De nieuwkomer glimlachte verlegen en keek naar haar schoenen. Ik deed hetzelfde. Ze moest toch hebben doorgehad dat het twee verschillende schoenen waren? De ene was een bleekgroene satijnen ballerina met een metalen gesp, de andere was een leren gaatjesschoen met kapotte veters. We hadden allemaal willekeurige schoenen toegeworpen gekregen op de dag dat we hier aankwamen... Was het dit kleine eekhoortje niet eens gelukt

om een fatsoenlijk paar op de kop te tikken? Ik zag meteen dat we aan haar niets zouden hebben. Haar accent was vreselijk... je weet wel... bekakt.

‘Ik ben te laat,’ zei ze.

‘Je meent het,’ sneerde Mina. ‘Het lijkt erop dat we een echte dame in ons midden hebben. Wat vriendelijk van u om zich vandaag bij ons te voegen, juffrouw. Waarmee kan ik u van dienst zijn?’

‘Ze zeiden dat er plotseling een plek was vrijgekomen in het naaiatelier,’ antwoordde Eekhoorn. ‘Dat u goede werkers nodig had.’

‘En of ik die nodig heb! Echte naaisters, geen verwaande tuthola’s. Jij ziet eruit alsof je de hele dag op een zacht kussen lavendelzakjes en andere stompzinnige frutsels hebt zitten borduren. Heb ik gelijk?’

Eekhoorn leek niet beledigd door de spottende woorden. ‘Ik kan inderdaad borduren,’ zei ze.

‘Je doet wat ik je zeg!’ reageerde Mina. ‘Nummer?’

Eekhoorn zette haar voeten netjes naast elkaar. Hoe kreeg ze het voor elkaar om er zo evenwichtig uit te zien in twee verschillende schoenen? Ze was niet bepaald het soort meisje met wie ik normaal gesproken zou optrekken. Hoewel zij degene was die er niet uitzag, vond ze mij vast te ordinair. Beneden haar stand.

Ze dreunde haar nummer op met een perfecte articulatie. Hier draaide alles om cijfers, niet om namen. Konijn en ik ratelden onze nummers ook af. Konijn stotterde een beetje.

Mina snoof. ‘Jij!’ Ze wees naar Konijn. ‘Wat kun je?’

Mevrouw Konijn huiverde. ‘Ik... ik kan naaien.’

‘Idioot! Natuurlijk kun je dat, anders zou je hier niet zijn. Ik heb toch niet om naaisters gevraagd die niet kunnen naaien, of wel? Dit is niet een of ander slap excuus om onder een zwaardere baan uit te komen! Kun je er wat van?’

‘Ik... ik heb thuis genaaid. De kleren van mijn kinderen.’ Haar gezicht verfrommelde als een gebruikte zakdoek.

‘O nee, je gaat hier toch niet een potje staan janken, hè? Ik heb echt een hekel aan huilebalken. En hoe zit het met jóú?’ Mina draaide zich naar me om en keek me met een dreigende blik aan. Ik verschrompelde als chiffon onder een te hete strijkbout. ‘Ben jij überhaupt oud genoeg om hier te zijn?’ schamperde ze.

‘Zestien,’ zei Eekhoorn plotseling. ‘Ze is zestien. Dat heeft ze me verteld, een tijdje terug.’

‘Ik vroeg het niet aan jou, ik vroeg het aan haar.’

Ik slikte. Zestien was het magische getal. Was je jonger, dan was je nutteloos.

‘Ze, eh... heeft gelijk. Ik ben zestien.’

Nou ja, dat zou ik worden. Uiteindelijk.

Mina snoof. ‘En laat me raden – je naait jurkjes voor je lievelingspop en kunt nog net een knoop aannaaien wanneer je klaar bent met je huiswerk. Ongelooflijk! Waarom blijven ze mijn tijd verspillen met zulke stomkoppen? Ik heb geen schoolmeisjes nodig. Maak dat je wegkomt!’

‘Nee, wacht, u kunt me gebruiken. Ik ben eh...’

‘Je bent wat? Een moederskindje? Het lievelingetje van de juf? Compleet nutteloos?’ Mina knipte met haar vingers naar de deur en begon weg te lopen.

Was dat het dan? Mijn eerste echte sollicitatiegesprek – mislukt. Een ramp! Het betekende dat ik terug moest naar... tja, naar wat? In het gunstigste geval een baantje als keukenmeid of schrobber in de wasserij. In het slechtste geval kwam ik in de steengroeve terecht of... was er helemaal geen werk voor me, wat het ergste was wat me kon overkomen. Niet aan denken.
Concentreer je, Ella!

Mijn oma, die voor elke gelegenheid een devies heeft, zegt altijd: *Bij twijfel, kin omhoog, schouders recht en houd de moed*

erin. En dus richtte ik me in mijn volle lengte op, wat behoorlijk lang was, haalde diep adem en riep: ‘Ik ben coupeuse!’

Mina keek me aan. ‘Jij? Coupeuse?’

Een coupeuse was een zeer bedreven naaister die verantwoordelijk was voor het uitwerken van de patronen die uiteindelijk in echte kleren zouden veranderen. Geen enkele fatsoenlijke naaister kon een kledingstuk redden dat was verpest door een slechte coupeuse. Een goede coupeuse was haar gewicht in goud waard. Of tenminste, dat hoopte ik maar. Ik had geen goud nodig. Enkel dit baantje, linksom of rechtsom. Het was tenslotte mijn droombaan – als je zou kunnen dromen op een plek als deze.

Tot op dat moment hadden de andere werkers ons genegeerd. Maar nu merkte ik dat ze vanaf het begin al hadden meegelusterd. Zonder ook maar een steek te laten vallen, wachtten ze af wat er zou gebeuren.

‘Ja,’ vervolgde ik. ‘Absoluut. Ik ben een ervaren patroontekenaar, coupeuse en kleermaker. Ik... ik maak mijn eigen ontwerpen. Op een dag begin ik mijn eigen kledingwinkel.’

‘Op een dag begin je... Ha! Wat een grap,’ sneerde Mina.

De vrouw achter de dichtstbijzijnde machine sprak, zonder de spelden uit haar mond te halen: ‘We kunnen wel een goede coupeuse gebruiken, nu Rhoda ziek en vertrokken is,’ mompelde ze.

Mina knikte langzaam. ‘Dat is zeker waar. Goed. Dit is wat er gaat gebeuren. Jij, prinses, mag gaan strijken en schrobben. Die zachte handjes van je kunnen wel wat eelt gebruiken.’

‘Ik ben geen prinses,’ zei Eekhoorn.

‘Aan het werk, jij!’

Mina nam mij en Konijn in zich op.

‘En wat deze twee jammerlijke naaistertjes betreft, jullie krijgen een proefperiode. Ik zal er geen doekjes om winden: er is slechts plek voor één van jullie. Eentje maar, gesnopen? En ik

vind het geen probleem om jullie er allebei uit te gooien als jullie niet aan mijn hoge eisen voldoen. Ik ben namelijk op de allerbeste plekken opgeleid.'

'Ik zal u niet teleurstellen,' zei ik.

Mina greep iets van een stapel kleren in de buurt en gooide het naar Konijn. Het was een linnen bloes in zo'n frisse kleur mintgroen dat je het bijna kon proeven op je tong.

Mina droeg haar op: 'Torn de naden los en leg hem uit. Hij is voor een klant – de vrouw van een officier – die haar room het liefst rechtstreeks uit de kan drinkt, dus ze is ronder dan ze denkt.'

Room... o, room! Over aardbeien geschonken uit mijn oma's mooiste groene bloemetjeskan...

Ik ving een glimp op van het label in de kraag van de bloes. Mijn hart sloeg over. Op het label stond in elegante letters de naam van een van de meest gerespecteerde modehuizen ter wereld. Het soort plek waar ik nog niet eens door de ramen zou durven kijken.

'En jij...'

Mina drukte me een vel papier in handen. 'Een andere klant, Carla, heeft om een jurk gevraagd. Semi-formeel, voor een concert of iets dergelijks van het weekend. Dit zijn haar maten. Onthoud ze, want ik wil het papier terug. Je kunt paspop nummer vier gebruiken. Stof haal je daarvandaan.'

'Wat...?'

'Kies iets wat bij een blondine past. Maar ik wil dat je je eerst schoon schrobt bij de gootsteen en een overall aantrekt. In dit atelier is reinheid essentieel. Geen vieze vingerafdrukken op de stof, geen bloedvlekken of vuil. Begrepen?'

Ik knikte, terwijl ik wanhopig mijn best deed mijn tranen in te houden.

Mina's dunne lip krulde omhoog. 'Denk je dat ik streng ben?'

Ze keek me met samengeknepen ogen aan en gebaarde met haar hoofd naar de andere kant van de ruimte. ‘Vergeet vooral niet wie daar in de hoek staat.’

Achter in de werkplaats leunde een donkere figuur tegen de muur, pulkend aan haar nagelriemen. Vanuit mijn ooghoeken keek ik heel even haar kant op, waarna ik mijn blik snel weer afwendde.

‘Nou?’ zei Mina. ‘Waar wacht je nog op? De eerste passessie is om vier uur.’

‘U wilt dat ik voor vier uur vanuit het niets een complete jurk heb gemaakt? Dat is –’

‘Te moeilijk? Te snel?’ Mina trok haar wenkbrauwen op.

‘Geen probleem. Dat lukt me wel.’

‘Nou, aan het werk dan, schoolmeisje. En onthoud, mijn eisen zijn hoog. Ik verwacht dat je er een enorme puinhoop van gaat maken.’

‘Mijn naam is Ella,’ vertelde ik haar.

Kan me niet schelen, maakte haar uitdrukkingloze gezicht me duidelijk.

De gootsteen in de werkplaats was een enorm keramisch geval met lange, groene vlekken onder de kranen waar lekkage was ontstaan. De zeep schuimde nauwelijks, maar het was beter dan niets – en dat was wat ik de afgelopen drie weken had gehad. Er hing zelfs een handdoek – een handdoek! – om je handen aan af te drogen. Gebiologeerd keek ik naar het schone water dat uit de kraan kwam.

Eekhoorn, die vlak achter me op haar beurt stond te wachten, zei: ‘Het lijkt wel vloeibaar zilver, niet?’

‘Sst!’ Fronsend wierp ik een blik op de schaduw van de donkere figuur aan de andere kant van de ruimte.

Ik nam de tijd om me te wassen. Eekhoorn kon wel wachten.

Ik was dan misschien niet zo deftig als zij, maar ik wist wel hoe belangrijk het was om schoon te zijn en er keurig uit te zien. De buitenkant was belangrijk. Toen ik nog klein was, maakte oma altijd een afkeurend geluidje wanneer ik binnenkwam met groezelige handen of smerige nagels, of als ze een vermoeden had dat ik me niet goed had gewassen. *Je zou aardappelen kunnen telen achter die oren!* zei ze als ik mezelf niet genoeg geschrobd had met het washandje.

Schone handen betekenen schoon werk, was nog zo'n motto van haar. Ze mompelde ook graag: *Verteert vandaag niet wat u morgen kan ontbreken*. En als er iets vervelends gebeurd was, haalde ze haar schouders op en zei: *Beter dan een klap tegen je kop met een natte haring!*

Ik was nooit echt dol op haringen geweest, deels omdat het huis na het eten altijd nog dagenlang naar vis stonk, maar ook vanwege de graten. Er zaten altijd graten in, zelfs als oma zei: *Maak je geen zorgen, er zitten geen graten in*. Dan begon je aan die vis, om vervolgens te kokhalzen zodra een van die stekelige botjes achter in je keel bleef steken. Vervolgens moest je je servet naar je mond brengen om hem uit je keel te rochelen zonder alle anderen aan tafel misselijk te maken. En dan legde je het graatje naast je bord neer en probeerde je er de rest van de maaltijd niet naar te kijken. Maar je wist dat het daar lag.

Sinds ik in Berkenwoud was aangekomen, had ik besloten dat ik alleen nog dingen zou zien die ik wilde zien. Elke seconde van mijn eerste drie weken hier was verschrikkelijk geweest – ik had dingen gezien die nog veel erger waren dan haringgraten. Ik voelde me als een golem – een meisje zonder ziel – die van hot naar her werd gesleept, urenlang moest wachten, staan, hurken. Ik kon geen woorden vinden om te vragen wat voor plek dit was of wat er hier gebeurde. Ik wilde de antwoorden toch niet weten. Maar nu, in het naaiatelier, voelde ik me plotseling

weer mens. Ik ademde de frissere lucht in. Vergat de rest van de werkelijkheid. Als ik echt mijn best deed, kon ik geloven dat er verder niets anders bestond dan de jurk die ik moest maken voor mijn klant Carla.

Maar waar moest ik beginnen?

Een passessie om vier uur. Het was gewoon niet mogelijk. Er was te weinig tijd om iets te ontwerpen, uit te knippen, vast te spelden, te naaien, te persen en af te werken. Ik zou er een puinhoop van maken, precies zoals Mina had voorspeld. Ik ging het verpesten.

Niet zo negatief, zou mijn oma zeggen. Jij kunt alles, zolang je je maar concentreert. Alles. Behalve bakken. Je taarten zijn niet te eten.

Terwijl ik daar zo stond, half in paniek, voelde ik dat er iemand naar me keek. Het was Eekhoorn, iets verderop bij de strijkplank. Ze lachte me waarschijnlijk uit. En waarom zou ze dat ook niet doen?

Ik keerde haar de rug toe en klostte in mijn stomme, veel te grote schoenen naar de planken met stoffen... waar ik Mina en al haar dreigementen spontaan vergat. Het was gewoon zo heerlijk om kleuren te zien die niet bruin waren, na drie weken lang niets anders te hebben aanschouwd dan houtbruin, modderbruin en andere tinten bruin die te vreselijk waren om op te noemen.

Nu zag ik rivieren aan materiaal waar ik mijn vingers in kon laten zinken. Mina had gezegd dat Carla blond was. Na al het bruin van Berkenwoud kwam de kleur groen bij me op: een goede kleur voor blondines. Ik trok aan stapels en rollen stof, op zoek naar de perfecte tint. Er was mosgroen fluweel. Met zilveren lovertjes versierde mousseline in de kleur van gras dat door maanlicht wordt beschenen. Fris katoen met bladpatronen. Satijnen linten die glansden in het licht... En mijn favoriet:

smaragdgroene zijde die rimpelde als een koel stromend beekje onder bomen waar het zonlicht doorheen scheen.

Nu al kon ik de jurk voor me zien die ik zou maken. Mijn handen begonnen vormen in de lucht te schetsen, mijn vingertoppen streken langs onzichtbare schouders, naden en wijd uitlopende rokken. Ik keek om me heen. Ik had spullen nodig. Een tafel en papier. Een potlood, spelden, een schaar, naald, draad, een naaimachine, ONTBIJT – *o, man, wat had ik een honger...*

‘Neem me niet kwalijk.’ Ik trok aan de mouw van een graatmager meisje dat voorbij zwierde. ‘Kun je me misschien vertellen waar ik –’

‘Sst,’ zei het meisje. Ze drukte twee vingers tegen haar lippen en deed alsof ze ze dichttristte. Haar handen waren bizar mooi, alsof ze zo uit een nagellakadvertentie kwamen, maar dan zonder de nagellak.

Ik opende mijn mond om te vragen waarom praten verboden was, maar bedacht me toen. De donkere figuur in de hoek leek niet naar ons te kijken, of zelfs ook maar te luisteren, maar je wist maar nooit...

Het dunne meisje – ik besloot haar Giraffe te noemen – gebaarde dat ik achter haar aan moest lopen langs de rijen naai-sters, naar het uiteinde van een schraagtafel. Ze wees naar een lege kruk. Er zaten al drie vrouwen, die wat opzijschoven om plaats voor me te maken. Een van hen was Konijn. Nerveus trok ze de mintgroene bloes binnenstebuiten en tuurde naar de naden.

Ik ging zitten met mijn zijde. Nu moest ik een patroon maken. Een meisje verderop aan de tafel had een rol patroonpapier en een stompje potlood. Ik haalde diep adem. Kwam overeind. Gebaarde dat ik het papier nodig had. Het meisje zette haar stekels op, net als een egel. Ze trok het papier naar zich toe. Ik legde mijn hand op de rol en gaf een harde ruk. Egel trok terug. Ik trok harder. Ik won. Ik pakte haar potlood ook.

Mina keek toe. Zag ik nou een klein glimlachje op haar gezicht? Heel lichtjes knikte ze naar me, alsof ze wilde zeggen: *Ja, zo werkt het hier.*

Ik rolde het papier uit. Het was eenvoudig bruin papier, glanzend aan een zijde en met lichte lijntjes op de andere kant. Het soort papier waar we vroeger worsten in verpakten. Heerlijke dikke worsten met stukjes ui, of soms tomatenworsten, die felrood kleurden in de koekenpan. Of kruidenworsten, met groene spikkeltjes van basilicum en tijm...

Mijn maag knorde.

Oma gebruikte altijd krantenpapier voor patronen. Binnen enkele seconden kon ze een volledig patroon voor een jurk of pak schetsen, rechtstreeks op de pagina's van de plaatselijke krant. Vervolgens knipte ze dwars door de krantenkoppen, de advertenties voor geneeskrachtige middeltjes en het veemarktschema heen. Met oma's patronen had je nooit meer dan één pasbeurt nodig. Zelf moest ik altijd eerst een paar proefschetsen maken. Normaal gesproken keek oma over mijn schouder mee wanneer ik knipte. Nu moest ik het op eigen houtje doen. In mijn hoofd hoorde ik een klok tikken. Eerste passessie om vier uur...

Zo. Het patroon stond op papier.

'Hé,' fluisterde een van de in elkaar gedoken vrouwen tegenover me. Ze was breed en gedrongen, met een vlekkerige huid. In gedachten noemde ik haar Kikker. 'Wil je wat stukjes papier voor me bewaren?' vroeg ze.

Ik zag dat Kikker druk bezig was knoopsgaten te maken in een appeltjesgroene wollen jas. Het was het soort jas dat perfect was voor de lente, wanneer je niet zeker wist of het buiten lekker was of toch fris. Vroeger had er een appelboom in de voortuin van ons huis gestaan. Het leek altijd eeuwen te duren voordat de bloesems in knoppen veranderden. Eén jaar hingen de takken

overvol met enorme appels en bogen ze helemaal door, net als mijn rug wanneer ik naaide. Dat jaar hadden we appelkruimeltaart met gekaramelliseerde suiker, appelflappen van bladerdeeg en zelfs appelpider met prik, die me aan het hikken had gemaakt. Maar toen de oorlog was begonnen, had een van onze burens de boom omgehakt om er brandhout van te maken. Ze zeiden dat Onze Soort geen bomen nodig had.

‘Het papir?’ onderbrak Kikker mijn gedachten.

Ik keek om me heen. Was het toegestaan om stukjes papier te bewaren? Voordat ik wist wat ik moest antwoorden, had Kikker al een gezicht naar me getrokken en zich omgedraaid.

Ik slikte en riep met hese stem: ‘Schaar!’ En toen wat harder: ‘Schaar!’

Net zoals ik eerder had gezien werd er – heel langzaam – een scherpe stofschaar doorgegeven langs de tafels. Het was een heel behoorlijk stuk gereedschap met stalen bladen en een dubbelzijdig handvat. Oma zou er tevreden mee zijn geweest.

Ik slikte nog eens. ‘Spelden?’

Ik had al gezien dat Mina een speldenblikje bewaarde in de zak van haar overall. Ze kwam naar me toe. Telde er twintig uit. Ik zei haar dat ik er meer nodig had.

‘Mijn oma zegt dat je bij zijde de spelden vlak achter elkaar moet plaatsen, zodat alles op zijn plek blijft.’

‘Je gaat de jurk van zijde maken?’ Mina zei het alsof ik mijn eigen doodvonnis had getekend. ‘Zorg dat je het niet verpest!’

Ze snoof en liep weg. Ik benijdde haar. Ze had een kamer vol mensen die al haar bevelen opvolgden. Plus fatsoenlijke schoenen, een niet onaardige jurk onder haar overall en, niet te vergeten, lippenstift. Hier stond ze bekend als een Prominent. Prominenten hadden privileges en macht – net genoeg macht om over de rest van ons te kunnen heersen. Sommige Prominenten probeerden rechtvaardig te zijn. Maar de meesten vonden het

heerlijk om zich als pestkoppen te gedragen, net als die kinderen op school die dachten dat het treiteren van anderen hen groter en beter maakte. Als Mina een dier was geweest, ergens in het wild, dan zou ze een haai zijn en waren wij stuk voor stuk kleine visjes in haar oceaan.

Kleine visjes worden opgegeten. Haaien overleven. Het was beter om roofdier te zijn dan prooi – toch?

Het waren niet de goede spelden. Niet de pietepouterige speldjes die oma me had leren gebruiken bij zijde, dus uiteindelijk durfde ik er niet te veel in te steken, voor het geval ze gaatjes achterlieten. De schaar joeg me ook angst aan. Normaal gesproken ben ik dol op het geluid van een knippende schaar en het gevoel van opwinding dat erbij komt kijken. Maar deze keer voelde ik pure angst. Als stof eenmaal geknipt is, kun je het niet meer ontknippen. Je moet honderd procent zeker weten waar je die blinkende messen door de stof heen wilt jagen.

Ik legde mijn handen plat op de tafel totdat ze ophielden met trillen. Ik was overeind gekomen om te knippen, maar mijn benen voelden zwak. Oma knipte het liefst op de grond, waar meer ruimte was. Maar ik was er niet van overtuigd dat de vloer in de werkplaats daar schoon genoeg voor was. In plaats daarvan spreidde ik de zijde uit over de tafel, speldde het papier vast, markeerde naden en plooiën... en zette me schrap.

Als je begint met knippen, gebruik dan het midden van de bladen van je schaar en knip met lange, regelmatige bewegingen. Was het maar zo eenvoudig. Vandaag glibberde de stof als een slang door een weiland, kronkelend tussen het onkruid door op zoek naar een muis om op te eten. Er waren geen muizen in de werkplaats – er waren geen broodkruimels voor ze. Voor ons was er ook geen eten. Alleen maar lucht en pluisjes en een vleugje stof.

Konijn keek naar mijn schaar. Onopvallend gleden haar vingers er over de werkbank naartoe. Snel griste ik de schaar van de tafel en begon denkbeeldige losse draadjes af te knippen. Konijn slikte en fluisterde: ‘Alsjeblieft, mag ik...?’

Ik deed alsof ik haar niet hoorde. Ik weet ook niet waarom. Toen ik het echt niet langer kon uitstellen, schoof ik de schaar naar haar toe.

‘Dank je,’ fluisterde ze, alsof ik het toonbeeld van onbaatzuchtigheid was.

Ik kromp ineen toen ik haar de schaar stuntelig in de couturebloes zag zetten. Er zat een witkanten kraagje aan, als fluitenkruid in een groene haag.

Ik vermoedde dat het middag was tegen de tijd dat ik klaar was met het knippen en in elkaar puzzelen van de jurk. Er wordt niet geluncht in Berkenwoud, dus er was niets wat aangaf dat de middag was begonnen. Toen ik nog buiten werkte, had ik tenminste geweten wanneer het twaalf uur was, omdat de zon dan het heetst was en op z’n hoogst stond. Dat was het punt tussen het ontbijt en het avondeten. In het klokloze naaiatelier werd de tijd aangegeven door scharen die met een klap op tafel werden gelegd, het gezucht van garen dat door stof werd getrokken en het onvermoeibare gezoem van de machines. Om de zoveel tijd hoorde je het gerinkel van metaal dat op de grond viel en riep Mina: ‘Speld!’ Achter haar rolden de andere naaisters dan met hun ogen en dreven de spot met haar in een stille, kabbelende echo van *speld! Speld! Speld!*

De donkere figuur aan de andere kant van de ruimte bewoog nauwelijks. Ik denk dat ze in slaap was gevallen.

Plotseling stond Mina achter me. ‘Ben je al klaar, schoolmeisje?’

‘Hij is helemaal in elkaar gespeld en klaar om genaaid te worden,’ zei ik.

Mina verwees me naar een naaimachine. Mijn handen trilden toen ik het spoeltje erin deed en het garen door de machine leidde. *Eerste passessie om vier uur...*

Ik drukte mijn voet op het pedaal, klaar om alles in gang te zetten. De naald schoot op en neer – te snel! De draad raakte in de knoop. Het bloed schoot naar mijn wangen. Maar de schade viel mee.

Ik probeerde het nog eens. Dat ging al beter. Ik controleerde de draadspanning, rommelde wat aan de instellingen, haalde diep adem en begon.

Het was een vertrouwd geluid – het geratel van de metalen onderdelen die allemaal tegelijk in beweging kwamen. Heel even was ik terug in oma's naaikamer thuis. Was het maar zo makkelijk om daar te komen. Ik speelde vroeger altijd op de vloer terwijl oma kleren maakte, en raapte gevallen spelden en stukjes afgeknipt garen op. Oma noemde haar naaimachine Betty. Betty was al oud en best een kunstwerk te noemen. De machine was afgewerkt met een laagje zwart emaille en gouden versieringen, en oma's naam was erin gegraveerd. Oma bediende het voetpedaal in haar favoriete pantoffels van mollenbont, die aan de voorkant waren opengeknipt zodat haar gezwollen voeten eruit konden puilen. Wanneer ze naaide, leek de stof zichzelf in een rechte lijn naar de naald toe te bewegen. Die vaardigheid had ik nog niet. En ook geen oma die zich over me heen boog om me te helpen.

Op dat moment ontsnapte er een traan. De zijde eronder veranderde in een donker, giftig groen. Ik haalde mijn neus op. Geen zakdoek. Dit was geen goed moment voor herinneringen. Ik kon beter gewoon aan het werk gaan, naad voor naad en steek voor steek. Eerst de stukken stof voor het lijfje, daarna de rok, mouwen en schoudervullingen.

Na elke naad sprong ik op van de machine en liep naar Eekhoorn achter de strijkplank. Regelmatig persen is het geheim achter een net kledingstuk – zelfs een beginner weet dat. Het strijkijzer in het atelier had een lang snoer dat aan het plafond bungelde. Ik hoopte maar dat het strijkijzer de zijde niet zou verschroeien of rimpelen, zeker omdat Eekhoornmeisje niet helemaal leek te weten wat ze ermee aan moest. Waarschijnlijk had ze nog nooit van haar leven huishoudelijk werk gedaan.

Heb je nog nooit gestreken? vroeg ik geluidloos toen ik voor het eerst naar haar toe liep.

Eekhoorn schonk me een schuld bewust glimlachje en schudde haar hoofd. Zonder geluid te maken antwoordde ze: *Het strijkijzer is zwaar. En heet.*

Ik deed alsof ik volkomen verbaasd was en mimedede terug: *Wie had dat gedacht?!*

Eekhoorn stak haar handen uit naar mijn zijde. Ze spuugde op het strijkijzer om te zien hoe warm het was. Het speeksel begon te sissen. Ze zette de thermostaat lager. Toen ze uiteindelijk begon te strijken, deed ze dat opvallend voorzichtig en efficiënt.

Dank je wel, zei ik geluidloos.

Ze stak haar hand naar me uit alsof ze een vergoeding verwachtte, maar begon te giechelen toen ze de blik op mijn gezicht zag. ‘Grapje. Ik ben Rose,’ fluisterde ze.

Het horen van een naam in plaats van een nummer, voelde alsof je de strik om een kostbaar cadeau lostrekt om het open te maken.

‘Ella.’

‘Ik ben geen prinses.’

‘Ik ook niet.’

‘Alleen maar een gravin.’ Rose grijnsde.

Mina kuchte. Tijd om weer aan het werk te gaan.

Om de paar minuten wierp ik een blik op Konijn. Haar hele lichaam was voorover gebogen terwijl ze in opperste concentratie verder naaide. Maar lieve help – had ze het niet gezien? De manier waarop ze de naden van de bloes had uitgelegd, was prima, maar ze had de mouwen er weer verkeerd om ingenaaid. Ze waren gebogen, waardoor de armen gebroken leken.

‘Hé!’ Ik wist niet hoe ze heette (en ik betwijfelde of ze zou reageren op Konijn). ‘Hé, jij?’ Ze keek op.

Maar toen drong het ineens tot me door. Mina’s waarschuwing: *Er is slechts plek voor één van jullie.*

Die plek was voor mij. Ik was niet van plan om de hele dag buiten in de modder rond te sjouwen zoals de rest, als een naamloze in een mensenmassa. Ik had vaardigheden. Talent. Ambitie. Verdiende ik het niet om een fatsoenlijk baantje te hebben en een kans te krijgen om op te klimmen? Oma zou niet willen dat ik hier ten onder ging. Ze zou thuis op me wachten. Ik moest overleven en mijn best doen. Konijn moest zichzelf maar zien te redden. En dus wendde ik mijn blik af van de verknoeide bloes en schudde mijn hoofd – *o, niks, laat maar.*

Konijn ging verder met het ruïneren van haar werk. Ik liet plooiën in mijn jurk strijken, zette een rits in de zijkant en begon met de hand de mooiste halslijn te naaien die ooit was gemaakt. Mijn hoofd zakte heel langzaam steeds verder naar beneden. Het zou zo fijn zijn om heel even mijn ogen te kunnen sluiten en een poosje te kunnen dutten. Wanneer had ik voor het laatst echt goed geslapen? Meer dan drie weken geleden. Misschien kon een klein dutje niet zoveel kwaad...

Au! Iemand schudde me wakker. Hoelang had ik geslapen? Een minuut? Honderd jaar? Ik keek om me heen. Rose de eekhoorn liep net langs me heen. *Bijna vier uur*, zei ze geluidloos.

Bijna vier uur! Met een ruk kwam ik weer in beweging. Ik was nog steeds rijgsteken aan het uithalen toen Mina op me af kwam lopen.

‘En, dames, hoe was jullie eerste – en waarschijnlijk ook laatste – werkdag hier? Laat me die jurk eens zien, schoolmeisje.’

Ik schudde hem uit en overhandigde haar de jurk. Hij zag er niet uit. Wat een verschrikking. Een hobbezak. Het lelijkste kledingstuk ooit genaaid in de gehele geschiedenis van de kleermakerij. Ik was me ervan bewust dat de andere naaisters toekeken. Ik kreeg geen lucht.

Zonder een woord te zeggen, bestudeerde Mina elke centimeter van de smaragdgroene zijde. Nog steeds zwijgend hield ze hem op en schudde hem flink heen en weer.

‘Krijg nou wat,’ zei ze uiteindelijk. ‘Je kunt inderdaad naaien. Nog best goed ook. En ik kan het weten. Ik ben immers op de allerbeste plekken opgeleid.’

Met een knip in haar vingers maakte ze duidelijk dat het nu tijd was voor de bloes. Konijn was zo verstijfd van angst dat ze haar vingers nauwelijks van de stof wist los te wrikken. Ze zag haar vreselijke vergissing met de mouwen op precies hetzelfde moment als Mina.

‘Het spijt me, het spijt me,’ zei ze paniekerig. ‘Ik weet het... de mouwen... verkeerd om... ik kan het oplossen. Het zal niet nog eens gebeuren, ik beloof het. Laat me alstublieft blijven.’

Mina’s stem klonk laag en dreigend. ‘Ik heb je verteld hoe het zat: er is maar plek voor één van jullie. Toch, schoolmeisje?’

Mijn hart bonsde in mijn keel. Ik wilde uitleggen dat het niet haar bedoeling was geweest – de vrouw was moe, nerveus, niet op haar best. Maar de woorden bleven steken in mijn keel, net als in dromen gebeurt op het moment waarop je om hulp wilt roepen. Vanbinnen kromp ik ineen van schaamte, maar ik zei niets.

‘Het ging per ongeluk,’ klonk een timide stemmetje. ‘Ze zegt dat het niet nog eens zal gebeuren.’

Eekhoorn stond vlak achter Mina, klein, waakzaam, klaar om weg te schieten.